

BOŽSKÁ PODSTATA UMĚNÍ

Umění na lovu

Snad nikdy nezapomenu na setkání s pralesními Šuáry v Ekvádoru, kteří se jednoho dne vynořili z hloubi pralesa v komunitě svých vyspělejších soukmenovců na středním toku řeky Pastaza v místě, kde ji protínala silnice. Na rozdíl od svých příbuzných, ovlivněných kulturou mimo pralesní oblast, totiž mým kresbám nevěnovali vůbec žádnou pozornost. Mlčky dřepěli na bobku a soustředěným pohledem mne pozorovali. Byli upřímně fascinováni mým vzhledem a možná i nezvyklou činností, jakým pro ně malování asi bylo. Pak se zvedli a stejně prostě a jednoduše beze slova opět zmizeli v lese.

Stanislav Komárek ve své knize *Příroda a kultura* cituje Bernarda Grzimka, který se s podobným chováním setkal u západoafrických domorodců, a naznačuje, jak obtížné může být porozumět dvojrozměrnému figurativnímu ztvárnění byť jinak známé reality etniky, pokud jejich kultura nic podobného nezná.

Trvalo mi ostatně celé roky, než jsem se v Jižní Americe seznámil s domorodci, kteří respektovali moji snahu najít určité živočichy, pozorovat je a nakonec ztvárnit jejich podobu. Mnozí z nich se stali mými přáteli a přítomím pralesů se spolu protloukáme dodnes. Také já jsem se od nich mnohému naučil a do jisté míry postupně převzal jejich způsob života a zároveň pochopil, že díky svému kulturnímu zázemí se nikdy nemohu vyrovnat zkušenosti indiánů, pro které je prales po dlouhé generace domovem a kde se utvářela jejich vlastní kultura. Bez jejich očí a uší by moje práce nikdy nebyla tak efektivní, jako je tomu dnes. Přestože jim za jejich pomoc platím, dlouho pro mne bylo záhadou, proč se mnou docela ochotně podnikají dlouhé několikátýdenní výpravy i do oblastí, které předtím neznali, což je i dnes pro mnoho indiánských etnik podnik z mnoha důvodů jen stěží přijatelný. Až pak mi najednou svítilo.

*Uakari neblinský
(Cacajao hosomi).
Portrét primáta,
kterého indiánští
lovci ulovili k jídlu
během našeho
pobytu na úpatí
amazonských hor
Macizo de la Neblina
ve Venezuele. O čtyři
roky později popsal
tuto opici primatolog
Jean Boubli (2008)
jako nový druh.*

Umění na lovu.

Pro některé amazonské indiány (zde kmen Hoti) je malování fascinující činností, se kterou se ještě nikdy nesetkali. Naše spolupráce při stopování zvířat však je neobyčejně harmonická, nepostrádá napětí, radost ani humor.

Motivaci i cíl ale máme různé. V jednom případě jde o umění, v druhém o potravu. Archetyp lovu však naše počínání dokonale harmonizuje (Venezuela, foto Peter Ondrejovič, Jan Dungal).

Tábor jsme tehdy v roce 2004 založili na levém břehu řeky Baria v oblasti pohoří Neblina na samém jihu Venezuely. Za rozbřesku mne probudily ptačí hlasy tlupy opic uakari. Neváhal jsem, vyskočil z hamaky a bos, jen s dalekohledem v ruce, se opatrně ve spadané vrstvě listí co možná nejtíšeji plížil za hlasem. Po nějaké chvíli jsem zaznamenal, že v podrostu nedaleko mne se s puškou v ruce krade také Lorenzo, můj průvodce z etnika Baniwa. Věděl jsem, že když se ho budu držet, šance na vystopování uakari se vyrovnají jistotě, a tak se také stalo. Dalekohledem pozoruji tlupu asi čtyřiceti opic, které mají na rozdíl od všech ostatních jihoamerických primátů krátký ocas. Některé opice již naši přítomnost zaregistrovaly a komentují ji příšerným křikem a nervozitou. Lorenzo rukou signalizuje dotaz, zda má nějakou opičku zabít.

„Budeš ji jíst?“ ukazují na svá ústa. Na chvíli zaváhal a pak kývnutím hlavy naznačil, že ano. Také já alibisticky souhlasím, i když především proto, že si v této situaci lepší šanci k dokumentaci vzácného primáta se všemi detaily zbarvení a tělesné morfologie ani představit nedovedu. Tehdy jsem ještě netušil, že k večeri budeme mít uakari, který teprve čtyři roky na to bude popsán jako zcela nový druh.

Cestou zpět s jistým odporem a nevolí sleduji Lorenza, jak lesem vleče mrtvolku opice, která zbavena srsti je k uzoufání podobná lidskému mláděti. Snad právě bizarnost situace a pocit spoluviny mne přivedly k náhlému zjištění, že naše počínání je ve své podstatě naprosto totožné, pouze každý sledujeme jiný cíl. Jsme oba lovci, také se tak v lese chováme a podřizujeme tomu veškeré naše snažení. Někdy se celé dny trmácíme hustým podrostem, brodíme blátem i potoky, jenom abychom vystopovali určitá zvířata. Jsme samozřejmě také oportunisté a necháme se pralesem inspirovat i překvapit. Výsledkem společného úsilí je pak rošt nad ohništěm plný masa hoků, ryb či kajmanů, které po využití v kouři putuje do vaků spletených z palmových listů a trav na dně dřevěné kuriary, zatímco můj skicář se plní kresbami rostlin, ptáků a savců, z nichž ostatně část na našich talířích skončí také.

Chtěl bych ale zdůraznit, že v takovém případě nejde o lov komerční, nýbrž o tradiční a hlavní zdroj obživy pralesních indiánů, a já to naprosto respektuji, ostatně mi nic jiného ani nezbyvá. Ve svém evropském domově lovec a lov obecně příliš v lásce nemám, proto mne prozření a přímá konfrontace s archetypem lovce dřímajícím v mém nitru zprvu až nepříjemně zaskočily. Prostřednictvím této osobní zkušenosti jsem si však uvědomil, jak se obsahy potlačené v nevědomí mohou díky rozdílnému kulturnímu pozadí až nečekaně různě manifestovat. Výsledkem stejného úsilí je v jednom případě potravina, v případě druhém portrét živočicha v malířském skicáři, tedy vlastně umění.

